

T. C.
Temsilciler Meclisi
TUTANAK DERGİSİ

Elli yedinci Birleşim

29 . 4 . 1961 Cumartesi

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	454
2. — Gelen kâğıtlar	454
3. — Yoklama	455
4. — Başkanlığın Genel Kurula sunuş- ları	455
1. — Üyelerden İsmail Ulutaş, Nüvit Yetkin ve İlhami Soysal'ın usul ve geçen tutanak hakkındaki demeçleri	455 :457
2. — Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Osman Tosun'un yerine, dönüşüne kadar, Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aş- kın'ın vekillik edeceğine dair Başbakanlık tezkeresi (3/74)	457
5. — Görüşülen işler	457
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	457 :465,465 :472

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Birinci Oturum

Üyelerden Sadık Aldoğan'a izin verilmesine dair Başkanlık yazısı okundu ve kabul olundu.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının komisyonundan gelen maddeleri üzerinde görüşmelere devam olunarak; 105, 119, 120, 122, 129 ve 89 ncu maddeleri kabul edildi.

İkinci Oturum

28 Nisan 1960 olayları yıldönümü münasebetiyle 29 . 4 . 1961 Cumartesi günü Ankara Üniversitesinde yapılacak törene Temsilciler Meclisinden de bir kısım üyelerin iştiraki hususunda Necip Bilge'nin teklifi üzerine ad çekildi ve Emin Paksüt, Zekâi O'Kan, Hamza Eroğlu, Sa- it Erdiñ, Dündar Soyer, Derviş Sami Taşman, Galip Kenan Zaimoğlu, Adil Sağıroğlu, Feridun Üstün, Daniş Yurdakul, Remziye Batırbaygil, Esat Çağa, Abdülkadir Okyay, Kenan Esengin, ve Şevket Adalan'ın törende Meclisi temsil etmeleri kabul olundu.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının komisyonundan gelen maddeleri üzerinde yapılan gö-

rüşmelerde 93 ncü madde kabul edildi ve 38 nei madde üzerinde görüşüldü.

Üçüncü Oturum

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının komisyonundan gelen maddelerinden 38 nei madde kabul edildi ve yeni bir metin olarak sevk edilen 39 ncu madde üzerinde bir müddet görüşüldü.

Dördüncü Oturum

Saat 21,30 da yapılan yoklamada çoğunluk olmadığından toplantı yarım saat sonraya bırakıldı.

Beşinci Oturum

Saat 22,00 de yapılan yoklamada da çoğunluk bulunmadığı anlaşıldığından 29 Nisan 1961 Cumartesi günü saat 10,00 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan

Başkanvekili
Ibrahim Senil

Kâtip

Rifat Çini

Kâtip

Alev Coşkun

2. — GELEN KÂĞITLAR

Raporlar

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Nuri Kınık'ın dokunulmazlığı hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu (3/64) (Gündeme)

2. — Temsilciler Meclisi Üyesi Nuri Kınık'ın dokunulmazlığı hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu (3/65) (Gündeme)



BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10,00

BAŞKAN — Kâzım Orbay

KÂTIPLER : Alev Coşkun, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır. Müzakereye başlıyoruz.

4. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Üyelerden *İsmail Ulutaş, Nüvit Yetkin ve İlhamî Soysal*'ın usul ve geçen tutanak hakkında demeçleri.

RAUF İNAN — Gündem dışı söz istiyorum.

BAŞKAN — Sizden evvel Sayın İsmail Ulutaş geçen tutanak hakkında söz istemiştir, ona söz veriyorum.

İSMAIL ULUTAŞ — Muhterem arkadaşlar, dün sabah burada 119 neu maddenin müzakeresi sırasında, öğrenim üyelerinin siyasi parti kademelerinde aktif vazife almaması hususunda konuşulduğu sırada benim yaptığım bir konuşmayı Alev Coşkun arkadaşımız biraz yanlış anlamış ve neticede bana sitemkâr serzenişte bulunmuştur. Sataşma demiyorum, çünkü kendisinin yetişme tarzı ve bizim milletimizin gelenekleri odur ki, hocaya karşı talebesi hiçbir zaman sataşma düşünmez. Sadece bir yanlış anlama olayını kabul ediyorum. Vaktinizin darlığını düşünerek teferruata inmeden sadece usul meselesi üzerinde konuşacağım.

Evvelâ Alev Coşkun arkadaşımızın konuşması usulsüz olmuştur zannediyorum. Konuşmasına mesnet teşkil eden mevzu sabah görüşülmüş, karara bağlanmış, artık kapanmış. Söz söylemesi icabediyorsa, sonra değil. O maddenin müzakeresi sırasında konuşabilirdi.

Zaptı sabık hakkında konuşmuşsa, yine öğleden sonra konuşamazdı. Zira zaptı sabık hakkındaki konuşma, mütaakıp birleşim başında, yani ertesi günü yapılır. Aynı gün sabah, öğle,

akşam oturumları, aynı birleşim ünitesinin eüzüleridir kanaatindeyim. Alev Coşkun arkadaşımıza söz verilince, çünkü benim konuşma arzusunun da is'af edilmesi icabederdi.

Böylece ilk önce usul hakkında noktai nazarımı tebarüz ettirdikten sonra gelirim ikinci kısma;

Alev Coşkun arkadaşım burada söz söyledikten sonra bana da söz vermek lâzımgelirdi. Yüksek Riyasetten talebetmişim. Ama olmadı, zararı yok. Burada bunu bir sitem olarak beyan etmiyorum. Bu vesile ile arz edeyim ki, çünkü konuşmanın sırasında katıyen kasdı, hususi bir maksat gözetmedim. Bunu temiz vicdanlı olan arkadaşlarım, ki hepinizi öyle görüyorum, bilirler sadece gündemde olduğu için konuştum. Yoksa gündem dışı, kasdı olarak böyle bir konuşma yapmadım. Bundan Alev Coşkun arkadaşımın mutmain olması lâzımdır. Ben kasden buraya böyle bir şeyi getirmiş değilim. tesadüfen ve gündemin icabatı olarak konuştum. Hepimiz Atatürk'ün yetiştirdiği gençleriz, ona bağlıyız. Kimse kimseden fazla veya aşağı olduğunu iddia edemez. Ama belki bir düşünce farkı olur. Yaşlılar, yaş icabı temkinli, gençler biraz daha heyecanlı olur. Bu bakımdan bedenim, yaşı, iklimim, muhtelif memleketlerden gelişimin davranışlarımızda tesiri olur. Neticesiyle de bâzılarımız biraz daha fazla heyecanlı olabilir. Her şeyden önce Atatürk realist bir insandı, romantik değildi. Binaenaleyh biz burada Kahraman Türk Mil-

leti, Kahraman Türk Ordusu, Kahraman Türk Gençliği gibi hulûs ifade eden demeglerle keyif bağışlamaya gelmedik. Bu memleketin dertleri de var, bu memleketin sıkıntıları, ıstırapları, elemeleri de var. Her şeyden evvel biz bunları burada dile getirmeye geldik. Yoksa hulûs çakmaya gelmedik. Ben burada hocaların parti kademelerinde aktif vazife almasının çok mahzurlu olacağını, yoksa partiye kaydolmasının hatalı olduğunu söylemedim. İnandığımızı ve doğru bildiğimizi burada çekinmeden konuşmak hepimizin yerine getireceğimiz vicdani bir borçtur, söyleyeceğiz, söylemeliyiz.

Milletimiz şanlıdır, şerefli, ordumuz ve gençliğimiz de öyledir. Ama bu milletin hiç mi derdi yok? Bu ordunun hiç mi konuşulacak meselesi yok? Gençliğin hiç mi endişeleri olmuştur? Kanaatimce vardır.

İşte arkadaşlar, biz buraya bu dertleri, meseleleri, endişeleri konuşmaya ve çareler aramaya geldik. Burada vicdanımızın sesini dinliyerek, yeminimizin icabına uyarak çalışıyoruz. Burada her şey açıkça realist bir görüşün ışığı altında konuşulur. Yaptığımız sadece budur. Yoksa ne gençliğe, ne şuna, ne buna isnatta bulunmak aklımızdan geçmez. Bundan kimsenin şüphesi olmasın.

Alev Coşkun arkadaşın söylediği gibi, konuşmamda gençliği hedef tutmadım. Konuşmamın esası öğretim üyelerine aitti. Dolayısıyla öğrencilere temas etmiş oldum.

Konuşmama dikkat edilmemiş. Zira ben, konuşmamın başında hassaten üniversite gençliğini tenzih ederim, diyerek söze başlamıştım. Konuşmamda, tarihî hakikatler ve istikbalde muhtemel inkişaf lar üzerinde fikir beyan etmiştim. Yoksa İnkılâp gençliğine bir şey söylemedim.

Ben sadece öğrenciler değişik rüzgârların tesirine mâruz bırakılabilir ve gençlerimizin fikirleri ve düşünceleri tağşış edilebilir, demiştim. Yoksa çocuklarımız çizmeden çıktılar, demedim.

Yine söylüyorum ki, öğrencilerimiz hocalarını hürmetle, saygı ile başlarında görecekle ri biz öğretim üyelerini değişik partilerin çarkları arasında, benliğini eritmiş insanlar olarak görmemelidirler. Bizi bitaraf bir kütle olarak görmelidirler, dedim. Yani, sözüm hocalara ait olmuştur.

Burada Alev Coşkun Beyle şu cihette birleşiyoruz. İkimiz de Atatürk gençliğinin her şeyin üstünde bir varlık olarak kalmasını ve bütün Türk câmiasının benliğini sarmış olmasını düşünüyoruz.

Alev Bey, biraz romantik düşünerek realitelere pek kulak vermek istemiyor. Yani cemiyetimizin hatalı, hasta, mâlûl taraflarını görmeye pek tahammülü yok. Ben de onun arzularının hakikat olmasını temenniden başka hiçbir şey düşünmüyorum. Lâkin, realist bir görüşle, meselelere eğilebilir, tahammüllü olabilirsek, bu gayeye daha kolay varırız. Maksut bir, rivayat ayrı.

BAŞKAN — Sayın Ulutaş, durum açıklanmıştır, müsaade edin Anayasayı müzakere edelim, zamanımız değerlidir.

İSMAİL ULUTAŞ — Tekrar söyleyeyim, hiçbir zaman ben kasıtlı olarak bir şey söylemedim ve söyleyemem de. Bu ciheti huzurunuzda arz ederim. Hünmetlerimle.

BAŞKAN — Rauf İnan, ne hakkında konuşacaksınız?

RAUF İNAN — Geçenki oturum hakkında.

BAŞKAN — Geçenki oturum diye bir konu mevzu bahis değildir. Sayın Nüvit Yetkin siz ne hakkında konuşacaksınız.

NÜVİT YETKİN — Usul hakkında.

BAŞKAN — Buyurun.

NÜVİT YETKİN — Muhterem arkadaşlarım, İsmail Ulutaş'ın şimdiki ifadelerinden bir usul hatası yapılmış olduğu intibainin uyanmaması için tavzih ihtiyacı hissettim. Eski ve mer'î Tüzüğümüzün zaptı sabık hakkında söz alma hususundaki fıkrası (bu zaptın, itiraz vukuunda muhterizin ilk celsede söz alması veya Riyasete gönderileceği bir varakanın gelecek zaptı ceridesinin sonuna aynen dereci suretiyle tashihi lâzımdır.) Celse aynı Tüzükte, «Celse her inikadın teneffüs, inkitaa uğrayan kısımlarından herbiri,» diye tarif ediliyor.

Yeni Tüzükte celseye oturum, inikada da birleşim deniyor. Her celseden sonra, zaptı sabık hakkında söz almak kabildir. Dün yapılan işlemde bir usulsüzlük mevcut değildir. Bunu tasrih için söz almıştım.

İLHAMİ SOYSAL — Sayın Başkanım, söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne akkında, efendim?

İLHAMİ SOYSAL — Geçen tutanak hakkında.

BAŞKAN — Tutanak hakkında görüşülmüştür.

İLHAMİ SOYSAL — Geçen birleşimde, Başkanlık Divanının tutumu hakkında.

BAŞKAN — Buyurun.

İLHAMİ SOYSAL — Muhterem arkadaşlar, dün burada Parlâmento tarihinde vukubulmamış bir hâdise oldu. Bir üye gazetecileri Başkanlık Divanına şikâyet etti. Bu doğru değildir. Burası manşetlik sözler söylenecek yer değildir. (Gürültüler.) Benim hakkımda şöyle yazılıyor, böyle yazılıyor gibi sözlerle vakit geçiriliyor. Başkanlık Divanı böyle şeylere dikkat etmelidir. Anayasanın müzakereleri bu yüzden gecikiyor, uza-

yıp gidiyor. Bunu söylemek istemiştım, efendim.

2. — Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Osman Tosun'un yerine, dönüşüne kadar, Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın'ın vekillik edeceğine dair Başkanlık tezkeresi (3/74)

BAŞKAN — Efendim, Başkanlık Divanının sunuşu vardır, arz ediyorum.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Osman Tosun'un avdetine kadar kendisine, Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın'ın vekillik etmesi uygun görülmüştür.

Devlet Başkanı ve Başbakan
Org.

Cemal Gürsel

BAŞKAN — Bilginize sunulmuştur.

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)

BAŞKAN — 39 ncu maddenin görüşülmesine başlıyoruz. Bastırılıp dağıtılan maddenin metni üzerinde ufak bir, iki değişiklikle komisyon yeni bir metin vermiştir. Bu metni okutuyorum.

d) Devletleştirme

MADDE 39. — Kamu hizmeti niteliğini taşıyan özel teşebbüslerin kamu yararına uygun çalışması kanunlarla düzenlenir. Bu kanundaki uyarınca kamu yararına uygun çalışmayan özel teşebbüsler, gerçek karşılığı kanunla gösterilen şekilde ödenmek şartıyla devletleştirilebilir. Kanunun taksitle ödemeyi caiz gördüğü hallerde, ödeme süresi beş yılı aşamaz ve taksitler eşit olarak ödenir. Bu taksitler, kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

BAŞKAN — Bu madde üzerinde önceden söz istiyen sayın üyelerin isimlerini okutuyorum. Lehte, aleyhte ve üzerinde konuşacakların isimleri okundukça işaret etmelerini rica ederim.

Şahap Kocatopçu, (Yok sesleri)

Esat Çağa, (Yok sesleri)

Cahit Zamangil, (Aleyhinde)

Dâniş Koper, (Aleyhinde)

İlhami Soysal, (Aleyhinde)

Ömer Sami Coşar, (Yok sesleri)

Fethi Çelikbaş, (Aleyhinde)

Ferid Melen, (Üzerinde)

Mehmet Hazer, (Üzerinde)

Rauf Gökçen, (Üzerinde)

Ahmet Oğuz, (Üzerinde)

Ferda Güley, (Vazgeçtim)

BAŞKAN — Sayın Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Muhterem arkadaşlar,

Bu madde, belirli şartlar içinde, Türk veya yabancı sermayeli ticari, sınai müesseselerin Devlet tarafından sahipleri elinden alınması usulünü düzenliyor. Buna «millileştirme» veya memleketimizdeki anlayışa uygun olarak «devletleştirme» diyoruz.

Devletin böyle bir yetkisi var mıdır?

Devletleştirme yetkisi fiilen veyahut da hukukun tanıdığıdır. Bu noktada mesele yoktur.

Devletleştirilmenin başlıca niteliği, bize göre istisnaen kullanılan bir yetki olmasıdır. Bir millet, iktisadi ve içtimai istihalesinin çeşitli safhalarında millî menfaatin gerektirdiği devletleştirme işlemine başvurur. Memleketimiz, kamu hizmeti mahiyetindeki teşebbüsleri ve bilhassa bunların yabancı sermayeli olanlarını, rahat haktan faydalanarak ve millî zaruret-

lerimize uygun olarak, devletleştirmişti. O tarihten beri yeni bir ihtiyaç hâsıl olmamıştır. Fakat, ilerde olabilir, düşüncesiyle bu konuda bir madde tedvini isteği yerindedir.

Devletleştirmenin bütün meselesi şu iki noktada toplanır :

1. — Bu yetkinin kullanılacağı halleri iyice sınırlamak ;

2. — Türk ve yabancı sermayenin güvenlik ve istikrar içinde çalışması şartlarını ihlâl etmemek ilkesine de sadık kalmak.

Maddeyi birinci noktadan inceliyorum :

Komisyonun bir önergeye uyararak, yeniden yazdığı bir metne göre devletleştirmenin tek sebebi, millî menfaatlere uygun çalışmamak halinden ibarettir. Demek ki, devletleştirme munhasıran bir ceza hükmü haline getirilmiştir. Kanaatimce bu anlayış yanlıştır. Bu anlayışa göre iktisadi ve sosyal yönden millî menfaatin bir gün gerektirebileceği hiçbir devletleştirmeyi yapamazsınız. Devletleştirme yetkisi tağyir edilmiş, âdeta ortadan kalkmıştır.

Şimdi ikinci noktaya geliyorum :

Samimî inanışım odur ki, Türk ve yabancı sermayenin karşısına devletleştirmenin talaksitle mübayaâ şeklini dikerseniz, güvenlik ve istikrar içinde çalışma şartları zedelenmiş olur. Bir milletin, ancak uzun fâsılalarla önüne gelebilecek istisnai bir hal için, ürkütücü bir formülü devamlı surette ilân etmesinde kıyasat var mıdır?

Ben inanıyorum ki, Türkiye’de Devlet, iktisadi ve içtimai fonksiyon sahibi olarak, kendisine has alanda doğrudan doğruya teşebbüslere girişip iktisadi kalkınma katarını çekmek, hızla yürütmek zorundadır.

Yine inanıyorum ki, müteşebbis Devletin yanı başında özel teşebbüs, bu memleketin kalkınmasında ve refahında, temel unsurdur. Özel teşebbüse güvenlik ve istikrar içinde çalışma şartları hazırlamakta memleket hayrı görürüm.

Devletleştirme maddesi Anayasaya neden konulur? Devletleştirmenin adalet ve güvenlik şartları içinde cereyan edeceği teminatı ilân olunuyorsa, devletleştirme maddesi faydalı, aksi halde zararlı olur.

Yabancı sermayeye gelince, bunun, az gelişmiş memleketler bakımından teminat anlayışı, derhal ödeme noktasında düğümlenmektedir.

Mart ayında, Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilâtında müzakere edilmekte olan Çok Taraflı bir Anlaşma projesi, devletleştirme meselesini ele alarak (âdil bir tazminatın derhal ödemesi) hükmünü koymaktadır. Bu anlaşmaya iltihak edeceğimizi sanıyorum. Esasen Amerika Birleşik Devletlerine bir anlaşma ile teminat da vermişizdir.

Demek ki, imza ettiğimiz veya etmek üzere bulunduğumuz anlaşmalarla, derhal ödeme şartını kabul ediyoruz. Hal böyle iken Anayasada «talaksitle de alabilirim» hükmünü tutmak, uzak ihtimaller için devamlı surette ürkütmekten ibarettir.

Bir diğer netice de şu olabilir ki; yabancı kendisini anlaşmalar yolu ile koruyabileceğine göre zorunsuz yalnız kendi sermayemize tevccüh edecektir.

«Almanya veya İtalya Anayasalarında böyle hükümler vardır» denildi. Daha başka memleketler de sayıldı. Bizde, bir Almanya, bir İtalya gibi, özel teşebbüs gelişmiş midir? Bizim yabancı sermaye ihtiyacımız, bu memleketlerle mukayese olunabilir mi?

Her hangi bir tadil teklifinde şimdilik bulunmayacağım. Çünkü, teklifimin sadece uygun görülen kısımları alınarak, onun ruhu dışında bir madde hazırlanmasına malzeme olmak istemem.

Hulâsa, şu yazılışıyla maddeyi memleket menfaatlerine uygun bulmuyorum. Böyle kalacaksa, düşmesi hayırlı olur.

Teşekkür ederim. Hürmetlerimle (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Ferid Melen,

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlarım, bu madde konusu daha evvel 38 nci maddenin içerisinde ve son fıkrasında ifadelendirilmişti. Oraya (millileştirme) olarak konmuştu. Yeni getirilen 39 ncu maddede bir değişiklik yapılarak, millileştirme yerine devletleştirme şekli kabul edilmiştir. Her ikisi de yerindedir.

Bu madde dolayısıyla birkaç noktayı öğrenmek istiyorum :

Madde «kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslerin millî menfaatlere uygun çalışması, özel kanunla düzenlenir.» diyor. Buradaki «kamu niteliği» ni nasıl anlayacağız? Kamu hizmeti telâkkisi ileride zaman ile değişebilir.

Bu madde hangi çeşit müesseseleri kastedmiştir? Neleri göz önünde bulundurmuştur?

Bunlar hakkında misal verirlerse, ileride bu maddenin mânası üzerinde tereddüt edilmemiş olur.

Faraza benim bildiğim, Devlet Demiryolları, Devlet Denizyolları, tramvay, otobüs, haraj, okullar, hastaneler, stratejik madenler, elektrik, havagazı santralleri kamu niteliğini haiz müesseselerdir. Biraz daha ileri gidelim, çelik sanayii ve bu meyanda kamu niteliğini haiz telâkki edilebilir mi? Bunun dışında bankaların âmme hizmeti gördüğü ileri sürülerek, kredi müessesesi mühimdir denerek kamu niteliğini haiz müesseseler olarak mütalâa edilebilir mi? Sigorta müesseseleri, turistik tesisler, lokantalar, oteller buraya girer mi? Dış ticaret, nihayet bir memleketin umumi iktisadiyatına hâkimdir mülâhazasiyle bu hükmün şumulüne alınabilir mi? Bu noktalar hakkında izahat verirlerse maddenin müzakeresi daha kolaylaştırılmış olur kanaatindeyim.

BAŞKAN — Sayın Dâniş Koper,

DÂNIŞ KOPER — Muhterem arkadaşlarım, bu maddenin birinci müzakeresi sırasında, şöyle bir mütalâa dermeyan etmiştim, bunu telhisan arz edeceğim :

Bizim birinci mevzuumuz kalkınmadır. Bu kısa bir zamanda bunu halletmek için, en ehemmiyetli bir şekilde ele almamız lâzımdır. Kalkınmayı çok süratle yapmak mecburiyetindeyiz. Ne doğrudan doğruya devletçiliği, ne de munhasıran hususi teşebbüsü tutmakla bunu halledemeyiz. Dâvamız ne hususi teşebbüsü, ne de devletçiliği korumak değildir.

Kalkınmayı, emin ve süratli bir şekilde temin etmek istiyorsak, âmme hizmetinde olan teşebbüsleri, hususi sermayenin de yardımını sağlamalıyız.

Âmme hizmetleri vasfında olan teşebbüsleri Devletin tek başına yüklenmesinin bu kalkınmayı uzatma gibi bir netice vermesi tabiidir.

Devletleştirme, âmme hizmetlerinden olan bir işletme özel teşebbüs elinde ise, âmmenin menfaati için yapılır. Bir teşebbüs âmme hizmeti gören bir vaziyete gelmişse, gayet tabiidir ki devletleştirme o zaman bir zaruret halini alacaktır. Binaenaleyh hususi teşebbüsün bu vâdide kalkınmaya yardımcı olması ancak ve ancak âmmenin menfaatini ihlâl eder duruma düşmesi halinde bu hükmün tatbik edilmesi

zaruridir. O halde çalışma emniyetini mutlak olarak sağlayacak ve özürli vaziyete gelmiş olanlar için bu halin tatbiki gerekecektir diye bir mütalâa mümkündür. Meselâ bir kasabanın şehir içine suyu yapılmış musluğu açtığınız zaman su akmaksa veya fiyatlar haddinden fazla olursa ki bunlar daima muhtemeldir. İşte Ankara'nın vaziyeti, işte İstanbul'un vaziyeti. İstanbul'da deniz suyundan şehir suyunu getirmek isteyen bir müessese bu hizmeti, işletme haklarını almak suretiyle yapacaktır. Âmme hizmeti vasfında olan işler için evvelâ müsaade edilmesi lâzımdır. O hizmet ya belediye veya doğrudan doğruya Devletin başka bir idaresini alâkadâr eden hizmet mahiyetinde olacaktır. Böyle birisi gelip de, hodbehod «ben bunu yapacağım» derse ona bırakılır mı? Bırakılmaz. Âmme hizmeti vasfında olan, âmme menfaatlerini gerektiren hallerde devletleştirme esastır. Böyle büyük işler, sermayenin imkân ve müsaadesine bağlıdır.

Ayrıca emniyet de ister. Devlet müessesesi bu emniyeti verir. Bir su tasfiyesi yapılacak, belki müessese emin olabilir ama insan şüphelenir, ya iyi tasfiye yapılmamışsa, ya zehirli olursa, şöyle olursa böyle olursa diye iman şüphelenir.

Bunu arz ettikten sonra, şimdi soruyorum: Ödeme nasıl olmalıdır? Peşin mi olmalıdır, taksitle mi olmalıdır? Bu gibi hallerde, peşin ödeme esastır. Âmmeye yardım, satan için istifadelidir, peşin ödenmelidir. Taksit nedir? Taksit bir zarureti ifade eder, mal sahibinin zararınadır. Zaruret hallerinde taksite gidilebilir. Taksit iyi bir ödeme şekli değildir. Hem satan için iyi değildir, hem de alan için iyi değildir. Neden iyi değildir? Çünkü bunun üstüne faizler binecek, kıymet takdirinde, birtakım yüksek faizler takdir edilecektir. Peşinde daima tenzilât mevzuubahistir. Beş on senelik vâdeyi düşünen ve taksit esasına bağlanan Devlet, ehli-vukuf mevzuubahsolduğu zaman uzun vâdeli ödemeyi derpiş ederek bedelini fazla takdir etmesi mümkündür. Şimdi hususi teşebbüs için peşin ödeme ve âmme menfaatinin gerektirdiği hallerde mucip sebebi daha kuvvetli olur mu? Yoksa bâzı şartlara riayet etmemesi halinde, âmme hizmetinin muhtel olması halinde el konması ve gerekirse bedelinin taksitle ödenmesi, yoksa peşin ödenmesi daha

mı uygundur. Ben kendimi hususi teşebbüs yerine koyuyorum. Böyle bir vaziyette bu tâbir beni ürkütüyor. Ama ahde riayet gösterdiğim müddetçe elbette gelirim. Özürlü olduğum halde, taksitle ödenmesi mevzubahsolursa, özrüm icabıdır, bunu peşinen tekabbül ederek gelirim, mesele hallolur.

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır, efendim.

DANIŞ KOPER — Peki efendim, hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, benden önce konuşan arkadaşlarım konuşmaları, özel teşebbüs üzerine oldu. Bu itibarla ben aynı noktalara temas etmiyeceğim. Sayın Cahit Zamanil'in sözlerine tamamiyle iştirak ediyorum.

Bir kere şu hususlar muhterem arkadaşlarımca tamamiyle ve sarili olarak bilinmeli. Modern dünyada lüzum hâsıl olunca, Devletin iktisadiyata müdahale etmesi aleyhinde olan ne bir ekonomist biliyorum, ve ne de bir bilgin veya bir Devlet tanıyorum.

Kapitalizmin en ileri memleketi olan Amerika da bile Mississippi üzerinde Tönestüvali otositi adıyla en büyük işletmeler hep Devlet tarafından kurulmuştur. En liberal ekonomilerde de devletçilik vardır : Devlet Ekonomiye müdahale eder, onun düzenini temin eder. Bu itibarla bizim görüşlerimizi tenkidedenlerin beyanları aslında ekonomi ile yakın ilgisi olmuyor. biraz bu işe merak sayıklasıyla kendisini vermiş olan arkadaşlarım mütalâaları olarak telâkki edilmesi lâzımdır. Şimdi Türkiye iktisaden kalkınma halinde ve süratle kalkınmaya muhtacolan bir memlekettir. İş sahalarımız az, işsizlik çoktur. Ziraatte gizli işsizlik hâkimdir. Böyle bir memlekette takibedilecek ekonomi politikasının, yatırımları teşvik etmesi lâzımgelir. Komisyonumuz bu yatırımlar mevzuunu daha çok Devlete yüklemiş bulunuyor. Onun için hususi teşebbüse alâka göstermemiştir. Bu bir noktai nazardır. Türkiye'de bir işçi vatandaşın bir ayakkabı almak için çalışacağı saat miktarı bilfarz İsviçre'dekinden dört misli fazla olursa, İngiltere'dekinden altı misli fazla olursa o memlekette işçi refahını sağlayacak bir ekonomi politikasının takibedilmiş olduğu kabul edilemez. Bu bakımdan meseleyi gayet açık olarak ortaya koymak lâzımdır. Ne kadar çok yatırım yaparsak, iş

yeri o kadar çok olur, işçi ücretleri artar, ücret seviyesi yükselir; yatırımlar ne kadar kısır olursa, iş yeri azalır, işçi ücretleri de düşer.

Türkiye'nin, halen bir sosyal adalet taraftarlığı iddiası ile hazırlanan bu Anayasasında, hususi teşebbüsü ürkütücü bir hükmün konmasını yersiz buluyorum.

Bunun üstelik bir de Anayasa'da derpiş edilmesi, devletleştirme korkusu ile hususi teşebbüsü geliştirmeyecektir, hususi teşebbüsün gelişmesine mâni olacaktır.

Türkiye'de büyük işletmeler kurulmuştur, millî karakteri haiz petrol işletmeleri, rafineri işletmeleri, büyük kimya sanayii işletmeleri kurulmuştur da bunların devletleştirilmesi hususunda münakaşa mı açılıyor? Hayır arkadaşlar, gelecek olan on yılın, on beş yılın ipotek altına alınmasına ne lüzum var? Zamanı geldiğinde Anayasa değiştirilir, bunlar yapılabilir. Şimdiden böyle bir hüküm koymaya lüzum yoktur. Zira şimdiden böyle bir hükmü sosyal devlet karakteriyle Türkiye gibi iktisaden geri kalmış ve süratle kalkınmaya muhtacolan bir memleket için tezat halinde görürüm. Türkiye (précapitaliste), yani kapitalist öncesi ekonomide bile değildir, «artizana» ekonomisi içindedir. Şunu da belirtiyim ki, arkadaşlar, tarihin hiçbir devrinde, zaruret olduğunda Devletin istimlâk edemeyeceği bir şey olduğunu kabul etmiyorum. İstimlâk güç değildir ama lüzumu hâsıl olduğundan yapılması düşünüldüğü hüküm kenmahdır. Fakat bu şimdi mevsimsizdir ve sosyal adalet, sosyal Devlet telâkisine aykırıdır. Türkiye'nin bugünkü şartlarına uymayan bu maddenin tayyını rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ

— Çok muhterem arkadaşlarım, komisyon umumi temayüle uygun olarak bütün arkadaşlarım tenkid ve irşatlarının hitamında huzurunuzla çıkacaktı. Fakat çok kıymetli arkadaşımız Fethi Çelikbaş'ın maddenin mânasını başka bir istikamette tefsir eden konuşması üzerine, tâbiri caizse, tekrar maddeyi rayına oturtmak için Yüksek Huzurunuzla çıktım.

Muhterem arkadaşlarım, maddede bulunan tâbirlerin hukuki mânasını arz ve izaha çalışacağım. «Kamu niteliği hizmeti taşıyan özel teşebbüs.»

Muhterem arkadaşlarım, sosyalist, devletçilik ve buna benzer doktrinlerle bir gûna alâkası olmayan bu konuda, yayında bulunan, kitap yazmış olan Dügi, Devleti kamu hizmetlerinin tamamı diye tarif etmektedir. Binaenaleyh, Devletin bizi mevcudiyeti kamu hizmetlerini yerine getirmesidir. Bu bakımdan kamu denir, âme hukuku başında. Kamu hizmetinin malı âme emlakındandır. Kamu usulü âme usulüdür. Devlet usulüdür. Kamu hizmetinin personeli Devlet personelidir. Binaenaleyh, kamu hizmetine taallük eden maddeye, Fethi Çelikbaş arkadaşımızın çok kıymetli mütalâalarla bezediği bir sosyal, liberal, müdahaleci devlet meselelerine getirilen hatalı olduğu kanaatindeyiz.

Şimdi bu böyle olunca, madde aslında, Türkiye'de Devlet teşebbüsleriyle özel teşebbüslerin sınırını çizen ve bir tanesini diğerinin lehine veya aleyhine genişleten bir telâkki ile asla alâkali bulunmamaktadır. Maddede böyle bir şey mevcut değildir.

Komisyona getirdiği maddelerde bir yatırım siyaseti bakımından Devlete ne gibi hukuki üstün haklar tanıdığımızı aradık. Fakat bir şey bulamadık. Binaenaleyh komisyon üyelerinin bu konudaki şahsi noktâi nazarları ne olursa olsun illâki Devlet yatırım yapacak diye hangi maddeyi kabul ettiğini bulamadık. Binaenaleyh komisyonun iktisadi bir tercih yapmadığını bir kere daha arz ederim. Şimdi arkadaşlarım, o halde bu madde iktisadi tercihler maddesi değildir. Bizatihi Devletin mevcudiyetiyle ilgili kamu hizmetleri maddesidir. Kamu hizmetleri esas itibariyle Devlet tarafından görülür ve Devlet kamu hizmetlerini bizzat kendisi göremediği zaman idare hukuku usulüne göre mukavele ile buna benzer tasarruflarla gördürür. Ne demiş madde? Madde esas itibariyle bu kabîl kamu hizmeti niteliğinde olan teşebbüslere, özel teşebbüslere gördürebileceğini söylemiştir. Böyle bir hükme müdahaleci olduğunu, Devlet inhisarına yol açacağını söylemek maddeye taşımadığı mânaları atfetmek olur. Kamu hizmeti niteliğini taşıyan ve bir konsesyonla veya çeşitli idare hukuku usulleriyle görülen bu hizmetlerin nasıl görülmesi lâzımgeldiği tetkik edilecek olursa, bunda bir Devlet durumu müşahede edilebilir. Binaenaleyh, millî menfaatler ki, bâzı arkadaşlarımız «özel millî menfaat» terimini arabî buldular, hukukan doğru bulmadılar. Belki bunu «kamu yararına» di-

ye değiştirmek doğru olacaktır. Zaten bunun için Koper arkadaşımız «kanunlarla düzenlenir» tâbirini ifade ettiler. Zaten bunlar için kanunlar vardır. Binaenaleyh, maddeyi bu hududa getirmek lâzımdır.

Ferid Melen arkadaşımız zannediyorum, kamu hizmeti niteliğini taşıyan teşebbüsler nelerdir şeklinde sual buyurdular.

Muhterem arkadaşlarım; kamu hizmeti mefhumu bellidir, tarifi belli olmakla beraber onun muhtevası değişebilir. Ne zaman ki, vatandaşlar için, varılan bir medeniyet seviyesinde bir hizmetin şu veya bu şekilde görülmesi devletin kaçınılmaz vazifesi haline gelir, o zaman bu teşebbüs ve bu iş kamu hizmeti mahiyetini kazanır. Nitekim böyle olduğu içindir ki, bâzı memleketlerin özel teşebbüsleri tarafından yapılmış bulunan demiryolları, bir müddet sonra kamu hizmeti niteliği kazandığı için bunlar hakkında birtakım tedbirler almak zarureti, devletleştirme zarureti, idare hukuku prensipleri ile idare etmek zarureti hâsıl olmuştur. Binaenaleyh kamu hizmetlerinin neler olduğunu saymaya imkân yoktur. Kamu hizmeti mefhumu tarif edilebilir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, madde, kamu hizmeti niteliğini kazanmış olmayı dahi devletleştirme için kâfi saymıyor. Böyle bir teşebbüsün özel ellerde çalışmasının faydalı olabileceğini düşünerek büyük bir genişlik tanıyor. Ne zaman kamu yararına uygun çalışmazlarsa o zaman devletleştiriliyor. Daniş Koper arkadaşımızın söylediği hususlar, vâridolabilir. Fakat meseleyi sırf bu zaviyeden düşünmemek lâzımdır. Meselâ bir konsesyon mukavelesi ile doğrudan doğruya Devletin irtibatı olmadan özel teşebbüs tarafından görülmektedir. Bu zarar edebilir ve Devlet açıkça 1-2 sene sonra bu hizmetin ortadan kalkacağını görebilir ve düşünebilir ki, bu hizmeti kurtarabilmek için belki de bunu devletleştirmek lâzımdır. Bundan evvelki maddeden farklı olarak, Devlet bir işletmeyi devletleştirdiği zaman bâzı haklar almaz, bir kısım vecibeler yüklenir. Borçları, ticareti birçok rizikosu Devletin omuzlarına gelecektir. Binaenaleyh, aslında behemehal devletleştirmenin özel teşebbüsün gırtlığını sıkılamak mânasında alınmasının yanlış olduğuna işaret etmek isterim. Kamu niteliğini kazanmıştır. Kamu niteliğinin esaslarından birisi de devamlı olarak çalışmasıdır. Bu imkânları kaybetmiş bir özel

teşebbüs elindeki işletmeyi kamu hizmetine Devlete intikal ettirebilmek belki özel teşebbüs sahibinin lehine olacaktır. Her halü kârda böyle bir hizmetin durdurulması memleket için belki zararlı olabilir. Ben anıyamıyorum arkadaşlarım niye endişe ediyorlar? Kalkınmayı, Devlet teşebbüsüne ayrılan yerler şeklinde telâkki ediyorlar. Bununla onun alâkası yoktur.

Şimdi, bugünden, bundan sonraki zamanlarda hangi konuların kamu hizmeti içine girebileceği kestirilebilir mi Hayır. Demin de arz ettiğim gibi bu bir medeniyet seviyesi, şartların ortaya koyduğu hususiyetler meselesi, O zaman her halü kârda kamu hizmeti sınırlarının içine girmeyen bir husus. Devlet bu madde ile, ben âmme yararına buluyorum, diye kamulaştırma imkânına sahibolamayacaktır. Bu madde bir iktisadi doktrin maddesi değildir, bu madde medeni her devletin yüklendiği, yüklenmediği zaman da devlet vasfını kaybedeceği o vazifelerine taallük eden bir maddedir.

Muhterem arkadaşlarım, eğer bu maddeyi tenkid etmek lâzımgelirse açıkça arz edeyim: Yüksek Heyetinizin illâki peşin ödensin yollu hassasiyetinizden doğan bir eksiklik. Çünkü idare hukukunun nâmütenahi, çeşitli imkân ve çeşitli hususları bir bakıma burada sağlanmamıştır. Fransa'da da Demiryolları hususi eşhasındı. Devletleştirildi. Ne yapıldı? Hususi eşhasın elindeki aksiyonlar Devlete mi verildi? Hayır. Bir anonim şirket kuruldu. Devletin hissesi % 55 ti, bu iş böylece yürüdü. Bu bir usuldür. İdare Hukukunun nâmütenahi usulleri mevcudolabilir. Bu Devletin vazifeleri cümlesindedir.

Şimdi yabancı sermaye meselesine geliyorum. Demin arz ettiğim gibi bu maddenin yabancı sermaye ile, Devletin yatırımlarıyla uzun boylu ilgisi mevcut değildir.

Bu madde yabancı sermayeyi korkutabilir mi? Yabancı sermayenin garanti altına alınmasından dolayı özel teşebbüs zarara girebilir mi? Bir kısım arkadaşlarımıza göre bunun ikisi de vârittir. Hiçbir Devlet, hiçbir toplum kamu hizmeti mahiyetini kazanan ve idare usullerine göre işletilmesi lâzımgelen bir hususu mücerret buna yabancı sermaye ile başladım diye yabancı sermayeye bırakamaz. Türkiye Cumhuriyetinde muayyen zamanlarda yabancı sermaye ile kurulmuş olan işletmeler

Devlete intikal ettirilmiştir. Devlet Demiryolları ve diğer meseleler malûm. Binaenaleyh, bu maddeyi çıkarmak yabancı sermayenin elinden alınmayacak mânasına geliyorsa bu açıkça, Türk Milletinin hizmetlerini görmekte olan Devletin bir kısmını kaldırmak demektir. Buna imkân yoktur.

Peşin ödeme meselesine gelince; muhterem arkadaşlarım, demin de arz ettim ödeme - daha umumî olarak idare hukuku buna tazminatlar - hususu nâmütenahi çeşitler kazanabilir. Aksiyon, obligasyon haline intikal ettirilebilen ve bu gibi yolları bulunabilen bir husustur. Buna zaruret vardır. Çünkü Devletin üzerine almak mecburiyetinde bulunduğu kamu hizmetinin gerektirdiği parayı Devlet belki bir çırpıda ortaya koymak imkânlarına sahip değildir. Aksi halde, belki başka bir kamu hizmetini ortadan kaldırmak veya ihmal etmek zorunda kalacaktır.

Uzun konuştum, özür dilerim. Madde münasebetiyle bir defa daha arkadaşlarımızın komisyonla sanki bir iktisadi doktrin ihtilâfı halinde imiş gibi bir kanaate sahip olmaları, maddenin getirmiş olduğu hukuki hudutlar içinde münakaşa ve müzakere yollarını kapayacağından endişe ettiğim için maddenin idare hukukunun bileümle müellif, kitaplar kanunlar ve memleketler tarafından kabul edilmiş esaslardan başka bir şey olmadığını işaret etmeyi yerinde telâkki ettim.

Özür dilerim Hüriyetlerimle. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Muhterem arkadaşlar, komisyona sözeüsünün verdiği izahat tereddütlerimin bir kısmını silmiştir. Fakat bu maddenin istinadettiği iki esaslı hukuki temel vardır. Birisi, âmme hizmeti vasfında olması, diğeri âmme yararıyla alâkalı olması. Bir teşebbüsün sadece Devlet tarafından yürütülmesi o teşebbüse âmme hizmeti vasfını vermeye kâfi gelmez, mahiyeti itibarıyla de âmme hizmeti olması lâzımdır. Meselâ bir ilâncılık şirketi hususi teşebbüstür. Bunun Devlet tarafından yönetilmesi âmme hizmeti vasfını vermez. Böyle bir teşebbüsü Devletin idare etmesine mâni bir şey yoksa da meselâ şehirler arası otobüs işletmesi bir an gelir ki, âmmeyi çok yakından ilgilendiren bir hizmet olur. Devlet

bunu ben işleteceğim diye, bu maddeden istifadeye kalkarsa o zaman ihtilâflar artacak. Bu sebeple Anayasaya aykırı kanun çıkmaz dedik. Bu maddenin temelini teşkil eden iki mefhumun da kolay kolay izah edilemez vasıfları vardır. Âmme hizmetinin tarifi vardır, âmme hizmetinin ihtiyaçlara göre değişen karakteri vardır. Bir hizmetin âmmenin yararına olup olmadığı iddiası daima münakaşâ mevzuu olabilir. Eğer böyle hizmetleri Devlet âmme nef'ine görüyorsa onları kendisine tahsis etmesine mâni olacak bir hüküm yoktur. Yapabilir, işletebilir. Fakat hususi bir teşebbüsün âmme karakteri taşıyıp taşımadığı konusu daima münakaşalara yol açacak ve kanuni ihtilâflar haline gelecektir. O itibarla komisyonun böyle bir düşüncesi varsa açıkça ifade etsin. Meselâ sigorta şirketleri vardır, bir bakıma âmme karakteri gösterir. Meselâ bir trafik sigortacılığı yapan bir şirketi Devletin murakabe edecek organlarının olması icabeder. Bir sistemin aksamaması halinde onun âmme nef'ine olmadığı iddiası ile kamulaştırılması düşünülmüş, onun tanzim edilmesi lâzımdır. Böyle bir imkân da Devletin elinde her zaman mevcuttur. Demek ki, bu iki sebebi ileri sürerek bir hizmetin kamulaştırılması, devletleştirilmesi hâli birtakım ihtilâflara yol açacağı için zaten bu gibi mevzuların büyük bir kısmı memleketimizde halledilmiş bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilânından sonra kamulaştırılan bu hizmetler hepimizce malûmdur. Bundan sonraki hizmetlerin bir kısmı ister eenebi sermaye, isterse kendi sermayemiz olsun, eğer işletme mevzuu olan şey Devletin malı ise, Devlet bunu bir anlaşma ile devretmiş ve bunu anlaşma ile muayyen esaslara başlamış olduğundan bu anlaşma sonunda işe el koyabilir. Bir de fevkalâde haller vardır, o zaman da elkoymak hakkı vardır Devletin. Anayasanın bir maddesinde ayrıca bu tasrih edilmiştir. Bu iki esasa göre bir hizmetin kamulaştırılması ihtilâfları artıracak ve şikâyetleri çoğaltacak bir tarzda tedvin edilmiştir. Âmme hizmeti karakterinde, âmme hizmeti vasfında olması hususları İdare ile teşebbüs arasında ihtilâf mevzuu olabilir. Hiç olmazsa komisyon bu ihtilâfı giderecek tarzda madde tanzim etmelidir. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sayın Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Efendim, benden evvel

konuşan arkadaşlar bana çok az şey bıraktılar. Sayın Güneş, kamu hizmeti Devlet hizmetidir dediler. Tabii bu doğrudur bir bakıma. Zira Devlet hizmeti deyince kamu hizmeti gören müesseselerin işletmesi Devlet tarafından yapılır. mânasına alınıyor mu? Böyle işletmelerin tanziminin Devlet tarafından yapılması lâzımgeldiğini mütalâa ediyorum. Bu bakımdan kamu hizmeti deyince mutlaka Devlet tarafından işletildiklerini düşünemeyiz. Fakat özel teşebbüslerin işletmelerinin tanzimini hiç şüphesiz Devlet düzenliyecektir.

Efendim bu maddenin baş tarafında kamu niteliğini taşıyan özel teşebbüslerin niçin devletleştirileceği açıkça belirtilmiştir. Burada yalnız millî menfaatlere uygun olmadığı takdirde devletleştirileceği belirtiliyor. Millî menfaatlere uygun olmayan bir müessese düşünüyorum. Her halde bu iki yolla olabilir: Birisi gayriiktisadi çalışıyordur. Yani servetleri heba ediyor. O zaman millî menfaatlerimize aykırıdır veya diğer bir şekilde yabancılarla, kaçakçılık gibi kanun dışı bazı anlaşmalarla, ticari münasebetler kurmuştur. Bu da millî menfaatlerimize aykırıdır. Bunun dışında bir aykırılık düşünmüyorum.

Birinci şık o kadar uzak bir ihtimaldir ki, zarar eden bir müessesenin yaşaması ancak devletçilikle mümkündür. Özel teşebbüste ise zararda olan bir müessesenin yaşamasına imkân yoktur. Özel teşebbüsün elinde gayriiktisadi bir müessese varsa zaten kendiliğinden Devlete devredilecektir. Zira iflâs edecek, Devlet el atacak, kamu yararına olduğu için de bizzat işletmeye mecbur olacaktır. Bu bakımdan böyle gayriiktisadi bir çalışmadan dolayı bir devletleştirme meczuubahsolmamalıdır. Çünkü, özel teşebbüs mutlaka iktisadi çalışacaktır ve buna mecburdur. Çalışmazsa iflâs eder.

İkinci nokta, el altından kaçakçılık yollarıyla yabancılarla hizmet eden ve memleket menfaatlerini dışarıya kaçıran bir müesse belli düşünülebilirse de bunu buraya koymaya lüzum yoktur. Çünkü bu memlekette birçok kanunlarla zaten millî menfaatler gereğince esaslî bir şekilde himaye altına alınmıştır.

Şu anda aklıma gelmiyen bir husus varsa, her halde Komisyon açıklıyacaktır. O zaman bir şey demem. Yoksa bu iki mevzuda hiçbir za-

man Anayasamızın içerisinde bir 39 ncu maddenin sıklması mucip sebebolarak gösterilemez, zannediyorum.

Efendim; 38 nci maddenin arkasına ilâve edilen bu 39 ncu madde yalnız kamu hizmetiyle ilgili özel teşebbüslerin devletleştirilmesiyle meşgul oluyor. Böylece, özel teşebbüslerin Devlet tarafından müdahalesine imkân verecek bir madde hüviyetini taşıyor.

Eski 39 ncu maddede şöyle bir hüküm vardır: «Devlet özel teşebbüsü korur» Şu iki maddenin arkasında bu o kadar tuhaf durmaktadır ki, hatır için bu madde konmuş gibi bir durum arz ediyor.

BAŞKAN — Müddetiniz bitmiştir, efendim. Sayın Ahmet Oğuz.

AHMET OĞUZ — Muhterem arkadaşlarım, 19 ncu asrın sonunda ve 20 nci asrın başındaki kamu hizmetleri telâkkisi ile 20 nci asrın 2 nci yarısında başlayan kamu hizmetleri telâkkisi arasında, yüksek malûmlarımız olduğu üzere, büyük farklar vardır. Bugünkü Devlet fonksiyonu bambaşka bir şekilde gelişmektedir. Filhakika bu yeni Anayasamızla Devlete bugünkü anlayış içinde bâzı yeni vazifeler verdik. Hal böyle olunca kamu hizmeti niteliği taşıyan teşebbüsler nelerdir? Bugün kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüs Türkiye’de yoktur, varsa arkadaşlar lütfen söylesinler. Bugün Türkiye’de kamu hizmeti niteliğini taşıyan özel teşebbüs yoktur. Şu halde vâzı kanunun bu maddeyi getirmekten maksadı, özel teşebbüs elinde bulunan bir şeyin yarım sosyal Devlet telâkkisi altında kamu hizmeti yararına telâkki edilmesi suretiyle ona el uzatılabileceği demektir. Misal olarak arz edeyim : Sıhhat işlerinin sosyalize edilmesini teevizen, topluluğun sıhhati bakımından, onun lâzımı gayrimüfarıkı olan bir ilâc sanayiini elbette ki kamu hizmeti niteliğini taşıyan bir sanayi olarak telâkki edecektir. Ayrıca Devlet Demiryollarına muvazi olarak, memleketteki milyonlara insanı taşıyan ve yeni bir teşekkül olan nakliyat şirketleri, aynı zamanda vatandaşları şehirlerarası ve şehir içinde naklettiği için, bir bakımdan da arkadaşımızın dediği gibi, kamu hizmeti yararına bir özel teşebbüs telâkki edecektir.

Memleketin aç kalmaması, memleketin daha ekmeğine sahibolması yönünden, köylünün aşağı fiyatlarla malını satmaması anında, ica-

bında memleketin doyurulması için, ele alınan Toprak Mahsulleri Ofisi yarım kamu hizmeti olarak göz önünde tutulur ki, böylece Türkiye’deki bütün değirmen ve un sanayii kamu hizmeti niteliğini taşıyan bir teşekkül olarak karşımıza çıkabilecektir. Banka ve sigortaların yarım bir kamu hizmeti niteliğine sahibolması mümkündür. Şu hale nazaran arz etmek isterim ki; ortada bir kamu hizmeti müessesesi bulunmadığı halde, bu maddeleri geleceğe muhafaz olarak getiren Anayasamız muvacesesinde Türk Devletinin en kısa zamanda bu sahalara el atması, alışılmış usullerle değil, yeni bir sistem ve görüş ile ve sırf bunların geliştirilmesi vazifesi ile teessüs edecektir. Binaenaleyh bu sarahatsızlığı, vuzuhsuzluğu bendeniz komisyondaki arkadaşların yorgun ve bu mevzu üzerinde fazla tetkikat yapmamalarına atfetmekteyim. Bu maddeyi çıkarmak yabancı sermayeyi müteessir edecek, şahsi teşebbüsleri korkutacaktır, arkadaşlar. Denilebilir ki, yabancı sermaye elbette para yatıracığı için Anayasamızın bahsettiği peşin ödmeden ve birtakım garantileri istihsal etmeden Türkiye’ye gelmez. Ama buna mukabil şahsi teşebbüsler bu başında duran kılıç dolayısıyla, memleketin kalkınması için, emniyet içinde korkudan kurtulmuş bir şekilde teşebbüslere girişimeyecektir. Bir tarafta yabancı sermaye memlekete Anayasamızın verdiği hakkı elde etmek suretiyle mukavele ile gelecek, diğer tarafta şahsi teşebbüs gelişmesi ve serpilmesi kudretini kendinde bulamayacaktır. Netice ne olacaktır? Neticede Türkiye’de şahsi teşebbüsün sönmesine mâtufl bir iktisadî sistem çıkacaktır. Bugün dahi memlekette yabancı sermaye namı altında giren birkaç teşebbüs vardır ki, mevcut kanunun birtakım noksanlıklarından istifade etmek suretiyle, memlekette bâzı şeylerin inhisarını elde etmiş bulunmaktadır. Bunların karşısına bir diğer teşebbüsün çıkmaması, bir lehim ameliyesi bakımından, memlekette rekabetle alınabilen tesisleri sağlayacak bir radyo ithalâtına imkân bırakmamaktadır. İsimlerini saymak istemiyorum, memlekete şu veya bu şekilde eenebi sanayii, yabancı sermaye kanunu veya onun eksik noktalarından içeri sızarak dâhildeki teşebbüsleri baltalamakta ve memleketin kaynaklarını dışarı aktarmaktadır.

Arkadaşlar, bu madde bu haliyle Türkiye iktisadiyatının üstüne koyu bir gölge gibi çok-

mektedir. Elbette ki, milletlerin kalkınmasında vasıtalar çeşitlidir. Amerika Birleşik Devletleri, serbest teşebbüse ve inisiyatife dayanan bir sistem içinde gayesine ulaşırken, Rusya'da cemiyet esas alan, ferdi yokeden bir nizam içinde gitmektedir ve o da gayesine ulaşmaktadır.

BAŞKAN — Vaktiniz tamam.

AHMET OĞUZ — İşte ben bu kanunla ye-

ni bir bir sisteme, ferdi değil cemiyeti ele alan yeni bir metotta memleket kalkınmasının sağlanması yoluna gidildiği kanaatindeyim. Bu Türkiye için verimli olmayacaktır. arkadaşlar.

BAŞKAN — Konuşmalara devam edebilmek için yeter sayı yoktur. Oturuma 15 dakika ara veriyorum.

Kapanma saati : 11,30

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 11,45

BAŞKAN — Kâzım Orbay

KÂTIPLER : Alev Coşkun, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. Efendim, Yeterlik önergesi verilmiştir. Komisyon konuşmak istiyor mu?

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Hayır.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

39 neu madde üzerinde evvelce ve bugün yapılan görüşmeler kâfi olduğundan müzakerenin kifayetinin oya konulmasını teklif ederiz.

Süleyman Bilgen Zeki Baltacıoğlu

BAŞKAN — Yeterlik önergesini oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde hakkında verilmiş önergeleri okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

İktisaden gelişme halinde olan ve her yönden süratle kalkınmaya muhtaç bulunan memleketimizde 39 neu maddeye henüz lüzum olmadığı kanaatindeyim. Üstelik Anayasamızın ihtiyaç hâsıl olduğunda pekâlâ değiştirilebilmesi de mümkündür. Hususi sektör yatırımlarını azaltmaktan başka bugün için bir netice vermeyecek olan 39 neu maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Fethi Çelikbaş

Yüksek Başkanlığa

Anayasa diğer maddelerinde Devletin her sahada istimlak yapabileceğini derpiş etmektedir. (Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüs) tâbiri hududu belirsiz ve vuzuhsuz bir mahiyet taşımaktadır. Komisyonca verilen izahat dahi bu maddeyi vuzuha kavuşturamamıştır.

Bu sebeple, tatbikatının sosyal Devlet telâkisini başka istikamete götürmesi ihtimali olan 39 neu maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Mehmet Altınsoy

Yüksek Başkanlığa

Komisyonca bu kerre teklif edilen 39 neu madde, bu konuda evvelce cereyan eden müzakerelere ve kabul edilen önergelere uygun değildir.

Bu sebeple 39 maddenin, (gerçek değer) ve (peşin para) esasına uygun bir ödemeyi sağlıyacak surette değiştirilmek üzere komisyona iadesini arz ve teklif ederiz.

Muhittin Gürün

İhsan Ögat

Yüksek Başkanlığa

39 neu maddedeki on senelik sürenin 5 sene olarak kabulünü arz ve teklif ederim.

Raif Aybar

Başkanlığa

Komisyonca 39 neu madde olarak gelen eski 38 neu maddenin birinci ve ikinci cümle-

lerinde yer alan «Millî menfaatler» ibarelerinin, Anayasanın tümünün dil birliğine uydurulması için «Toplumsal yarar» şeklinde değiştirilmesini teklif ederim.

İlhami Soysal

Yüksek Riyasete

39 ncu maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Madde 39. — Arazi, yeraltı servetleri ve istihlal vasıtaları devletleştirilebilir.

Devletleştirmenin şekil ve şartlarını kanun tayin eder.

Devletleştirme karşılığı verilecek tazminat hakkında 38 nci maddenin 2 nci fıkrası ahkâmı uygulanır.

Tazminata itiraz halinde adliye mahkemelerine müracaat yolu açıktır.

Esat Çağa

Yüksek Başkanlığa

39 ncu maddenin birinci bendi, devletleştirilecek teşebbüsleri kamu hizmeti mahiyetinde olan teşebbüslere hasrettiğine göre maddedeki son cümleye ihtiyaç kalmamaktadır. İhtibaslara mahal kalmamak üzere maddenin sonundaki «Devletleştirilecek teşebbüs kanunla gösterilir.» ibaresinin metinden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Ferid Melen

Yüksek Başkanlığa

Millî ekonomimizin kalkındırılması ve bu suretle toplum olarak özlediğimiz hayat seviyesine erişilmesi mevzuundaki gayretlerimizde özel teşebbüsün yapıcı faaliyetine büyük ölçüde muhtaç bulunduğumuz aşikârdır.

Tasarıda bu ihtiyacı belirten açık bir hüküm yer almamıştır.

Komisyonca teklif edilen yeni 39 ncu madde, gerek yerli teşebbüsler, gerekse çok muhtaç bulunduğumuz yabancı sermaye bakımından bâzı tereddütlere yer açabilecek mahiyettedir.

Bu itibarla 39 ncu maddenin aşağıdaki şekilde yeniden yazılmasını arz ve teklif ederim.

Ziya Müezzinoğlu

Madde 39. — Özel teşebbüs, iktisadi hayatın vazgeçilmez unsurlarındandır.

Devlet, özel teşebbüsün gelişmesi için gerekli tedbirleri alır.

Kamu hizmeti niteliği taşıyan teşebbüslerin millî menfaatlere uygun olarak çalışması kanunla düzenlenir.

Millî menfaatin gerektirdiği hallerde kamu hizmeti niteliği taşıyan bir teşebbüsün tamamı veya bir kısmı kanunla devletleştirilebilir.

Devletleştirmede gerçek karşılığın peşin olarak ödenmesi esastır. Kanunun taksitle ödemeyi caiz gördüğü özel hallerde ödeme süresi her halde on yılı aşamaz.

Sayın Başkanlığa

Bugün için hiçbir zarureti olmayan 39 ncu maddenin Anayasamızdan çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Feyyaz Köksal Celâl Sungur Abdülhadi Toplu

Başkanlığa

Görüşmelerin uzayıp gitmesi karşısında Sayın Çelikbaş, Zamangil ve Melen'in kürsüdeki beyanlarından edindiğim intibalar gerçevesi içinde 39 ncu maddenin aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

İlhami Soysal

Madde 39. — Kamu yararı sebebiyle dahi olsa, muhik ve haklı bir tazminat karşılığı dahi gösterilse, Türkiye'de hiçbir surette kamulaştırılma yapılamaz. Özel teşebbüs sahiplerinin uhdesinde muazzez ve mukaddestir. Özel teşebbüs, Türk iktisadi kalkınmasının rekabet, ortaklık ve iş birliği kabul etmez yegâne yoldur.

(«Böyle tahrir olmaz, ayıptır» sesleri) («Bu tahrir gayriciddî. Alay ediyor.» sesleri) (Devamlı gürültüler.)

FEYYAZ KÖKSAL — Efendim, tahrir sahibi arkadaşlarımızın söyledikleri şeyleri de katarak gayriciddî ve Yüksek Heyetle alay eder mahiyette bir tahrir veriyor. İzah etsin.

BAŞKAN — Tahrirler okunsun, ondan sonra.

(İlhami Soysal'ın tahriri tekrar okundu.) («İzah etsin, ayıptır» sesleri, gürültüler)

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

AHMET OĞUZ — Burası tiyatro değil, lütfen izah etsin.

SIRRI ATALAY — Ayıptır, izah etsin. Yakışmaz! (Gürültüler)

CELÂL SUNGUR — İftira ediyor.

BAŞKAN — Müsaade buyurun. Şimdi önergelerin okunması bitmiştir. Bu son okunan önergeye kadar sükûnetle dinlenildi. Sayın İlhami Soysal'ın buradaki gerekçesi ile yeni bir madde teklif eden önergesi üzerine bâzı uyarımlar oldu. Sayın İlhami Soysal arkadaşımızdan rica ediyorum : Önergesinin baş tarafındaki gerekçe kısmını çıkaralım. Önerge tamamen kendi malı olmak üzere oya konsun. Sayın İlhami Soysal'ın, üç sayın üyenin söylediği intibamı veren gerekçe kısmını çıkarmak ve madde kısmı tamamen kendi önergesi olmak şartıyla, başındaki fıkrayı çıkarmak suretiyle kabul ederse...

İLHAMİ SOYSAL — O zaman geri alırım. Çünkü ben zabıtlara istinadederek önergemiyazdım.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Usul hakkında bir teklifim vardır, özür dileyerek arz edeceğim.

Verilen takrir, bir takrir mahiyetinden ziyade Yüksek Meclisin kanaatlerine karşı birtakım balâ pervazâne fikirleri ihtiva etmektedir. (Bravo sesleri) Bu itibarla, bu takrird e ismi geçen zevatın çıkıp kürsüde kendi ifadelerinin yanlış aksettirildiğini, bir anlayışla verdiğini izah buyursunlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Eğer önerge sahibi bu uyarı karşısında önergeyi geri alıyorum derse... («Hayır, hayır» sesleri) («Önerge ile sataşmıştır» sesleri ve gürültüler)

FEYYAZ KÖKSAL — Memleketin havasını bulandırmak için verilen bir takrirdir.

BAŞKAN — Buyurumuz Sayın Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, Parlâmento hayatında bu tarzda bir önerge bugüne kadar hiçbir yerde verilmemiştir. («Demirperde gerisinde verilmiştir» sesleri) («Onlardan öğrenmiştir» sesleri) Ben demirperde gerisindeki palâmentoları parlâmento saymam arkadaşlar. Parlâmentolarda mebuslar konuşurken diğer mebuslar yerlerinden müdahale edebilir, hattâ çok şiddetli tartışmalar olabilir, fakat bizzat üyesi bulunduğu heyetin çalışmasıyla istihza eden bir önerge verilmemiştir. Herkes bizi de, bu önergeyi vereni de bugüne kadar bildiği gibi bundan sonra daha güzel anlamış ve öğrenmiştir. (Şiddetli alkışlar) Türkiye'de kolektivizmin amansız hasmımız arkadaşlar. Devlet idaresinde vatandaşları esir haline getiren bu sistemi, ko-

mision dâhil, hepimiz külliyyen ve şiddetle reddediyoruz. (Alkışlar) Eğer bu arkadaş samimiyyetle böyle bir görüşün sahibi ise bizlerin söylemediğimiz beyanlar ile bizi ilzama kalkışmasını; medenî cesaret sahibi ise maksadını açıkça söylesin. Ben şöyle düşünüyorum. Böyle bir takrir vermek evvelâ Yüksek Heyetinizle alay etmektir arkadaşlar. Böyle bir takrir verilmez. Bunu ben balâpervazâne bir teşebbüs sayıyorum.

Bu takriri kemali şiddetle kendi karanlık görüşlerine ve vicdanlarına reddediyorum. (Bravo sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Cahit Zamangil.

CAHİD ZAMANGİL — Biri şahsıma, diğeri Yüksek Umumi Heyete taallûku bakımından meseleyi mütalâa edeceğim.

Şahsıma mütaallik olan nokta : Ben ne söyledim? Yazılı olarak konuştum, tutanakta vardır. Kelimesi kelimesine arz ediyorum. «Devletin devletleştirme hakkı var mıdır? Devletleştirme yetkisi fiilen, ve hattâ hukukan tanınmıştır. Bu noktada mesele yoktur» demiştim. Hatırlıyor musunuz İlhami Bey? Hatırlamanız lâzımdır.

İkincisi; özel teşebbüs, yabancı ve Türk sermayesinin Türkiye'de rahatça çalışma şartlarında bulunması lâzım olduğuna inandığımı, Devlet sahasını da tasrih ederek, Devletçi görüşle izah ettim. Hangi noktada bu şartlar daralabilir? Peşin ödeme kaydını ihtiva etmediği için. Kanaatimce peşin olarak ödeme kaydını ihtiva eder ve komisyonun ilk metninde yazılı devletleştirme tarifi alınır, madde uygun olur. Aksi halde maddenin çıkarılması yerinde olur. İşte benim teklifim bu idi.

Bu sözleri ya hatırlamamak, ya doğruyu söyleyip söylememek bahis konusudur.

Bir parça bu mevzu üzerinde durmaya ihtiyac vardır. İlhami Soysal arkadaşım iyice...

EMİN SOYSAL — Emin Soysal değil ha... («Sizinle alâkası yok» sesleri)

CAHİT ZAMANGİL (Devanla) — İlhami Soysal arkadaşım, hitabettiğiniz insanı lütfen bir kere tanıyınız. Ben burada 38 nci madde dolayısıyla uzun uzun konuştum. Mülkiyetin, kutsallığı olmaksızın, bir hak olduğumu müdafaa ettim, çalışmanın insan haysiyetine en mükemmel destek olduğu kanaatini söyledim. Fakat benim iktisa-

di anlayışında çalışma, sosyal adalet ve mülkiyet yanyanadır. Görüşüme göre bunları birbirinden ayırmaya imkân yoktur. Tek başına mülkiyeti alıp onu müdafaa etmem. İktisadi hayatı mutlak olarak Devletin eline kaptıran bir görüşü de teeviz etmem. Nasıl bir iktisadi nizamı anladığımı ifade ederken İlhami Soysal da dinliyordu. Söylemediğim şeyleri bana nasıl izafe ediyor? Ben inandıklarımı söylüyorum, ne mülkümün ne de servetlerimin müdafaaasını yapıyorum: Benim, karımın ve çocuklarımın bir arsası yoktur, bir evi yoktur. Ankara ve Trabzon Belediye mezarlıklarında bir karış toprak parçam da yoktur. Ben 1954 yılından beri Demokrat Parti idaresinden şeref mübadelesi pahasına bir vazifeyi kabul etmemek için kırtasiyeciliği tercih etmiştim. Mesrutiyet Caddesinde açtığım bir kırtasiyecilik dükkânı ile çocuklarımın rızkını temine çalıştım. (Bravo sesleri, alkışlar.)

Siz, fikir işçisi İlhami Soysal, dinleyiniz: Ben eski bir müsteşar olarak, eski bir milletvekili olarak, çömez bir kırtasiyeci olarak postahaneden alıp Selânik Caddesinin yokuşunu çıkarttığım paketlerin izlerini (ellerini göstererek) hâlâ avuçlarımda taşıyorum. Ben sizden vasıflı bir işçiyim. Şahsıma ait olan kısım bu kadar. (Alkışlar)

Meclisinizin de konuşma hürriyetine taarruz edilmiştir. Muhterem arkadaşlarım. Siz de kendinizi müdafaa ediniz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlarım; sadece birkaç kelime arz edeceğim. Bilhassa gazeteci bir arkadaşımızın böyle bir itham karşısında hakikaten teessür duymamaya imkân yoktur.

CELÂL SUNGUR — Onu da, seni de Türkiye tanır.

FERİD MELEN — (Devamla) — Bundan evvel 38 nci madde hakkında konuşurken tasrih ettim, üzerine basarak söyledim. Ben, mülkiyeti dokunulamaz bir hak olarak ifade etmedim. İstimlâkin elbette olması lâzımdır. Yalnız şunu arz ettim. Umumi menfaatler için yapılacak istimlâklerde, yahut mülkiyet üzerinde umum adına yapılacak takyitlerde bunun istilzam eylediği masrafların hizmet kimin adına yapılıyorsa, o, millet adına yapılıyorsa, millete yüklensin; fedakârlığı sadece bir fertten istemiyelim.

Bu madde üzerinde konuştuğum zamana, sadece sual sordum, hükmün hududunu, şumulünü

tâyin etmelerini komisyondan istedim. Komisyon çıktı, beni tatmin edici izahat verdi. Bunun üzerine bir takrir verdim, takririm de okundu. Bu takrirden sadece bu maddenin sonundaki (kamunla tâyin edilir) suretindeki iltibasa mahal vermesi muhtemel olan ibarenin kaldırılmasını istedim. Görüşlerimi bu şekilde ifade etmişken, durum bu iken basım mensubu bir arkadaşımızın bu sözleri, (basımımızın bunu tasvibedeceğini kabul etmiyorum.) ve sözlerimi bu şekilde tefsir eden beyanı beni rencide etti. Ancak şikâyet etmiyorum, keyfiyeti sizlerin ve basımın takdirlerine arz ediyorum. Ancak, bir noktayı da arz etmeyi lüzumlu görüyorum. Anayasa tasarisına girilen (sosyal) methumundan bâzularının başka mânalar çıkardığını görüyoruz. Hemen söyleyeyim: Sosyal Devlet demek sosyalist Devlet demek değildir. Bunu iyi tefrik etmeleri lâzımdır. Sosyal Devlet başka, sosyalizm başkadır. Biz bu Anayasa ile böyle bir sosyalizm kabul etmiş değiliz. Şayet heveslenen varsa Şimale gitsin! (Alkışlar)

BAŞKAN — İlhami Soysal.

İLHAMİ SOYSAL — Efendim, hemen şunu belirteyim ki, verdiğim takrirden sureti katiyede Heyeti Umumiyenize her hangi bir atıf yapmış değilim. Heyeti umumiyenize atıf yoktur, heyeti umumiyenizle alay niyetim de yoktur. Ben önerimde adlarından bahsettiğim üç hatipten, onların konuşmaları çerçevesinde edindiğim bir intiba ile bu takriiri hazırladım. Heyetinizi en ufak bir şekilde alay mevzuu yapmış değilim. Böyle bir kasdım yoktur.

İkinci olarak hemen şunu arz edeyim ki; Sayın Cahit Zamangil burada bahsettiği kitabevini açtığı zaman kendisi ile ilk röportajı yapan gazeteciyim. Cahit Zamangil Beyin namusluluğu hakkında söylediklerini aynen kabul ederim. Ferid Melen Beyi de tanırım. Onun da ne namusundan ve ne de haysiyetinden her hangi bir şekilde şüphe etmek aklımın kenarından dahi geçmez. Ancak burada bu sayın hatipler tarafından muayyen birtakım fikirler müdafaa edilmiştir. Fikrin sözcüsü olarak ben bu fikirleri savunan sözcülerle alay ettim.

FEYYAZ KÖKSAL — Ya Çeliklebaş, Çeliklebaş'ı tanımıyor musun?

İLHAMİ SOYSAL — Fethi Çeliklebaş'ı da tanırım. Demokrat Partide bakan olduğu günden beri tanırım. Gene tekrar ediyorum, burada

birtakım fikirler beyan edildi. Benim de intibalarım zabıtlara geçmiştir.

Özel teşebbüs.. «Özel teşebbüs her şeyin başı» diyor. Hemen şunu arz edeyim ki, çok Sayın Ferid Melen Beye bu sözleri yakıştıramadım. Cahit Zamangil'e de yakıştıramadım. Arkadaşlar ben Çelikbaş tarafından, Melen tarafından komünistlik isnadı altında bulundurulamam. Ben komünist değilim. Evvelâ bunu tesbit etmek isterim! Ben en az kendileri kadar, ama dikkat buyurun (en az) kendileri kadar bu memleketin çocuğuyum, en az kendileri kadar vatanseverim. Görüşler şu veya bu şekilde olabilir, bunlar ayrı hikâyedir. Yalnız, bu kürsüden bu şekilde lâflar söylemeye, ithamlarda bulunmaya kimsenin hakkı yoktur. Ben biraz evvel eğer önergemın gerekçesi de oya konacaksa bütün önergemi geri aldığımı ifade ettim. İkincisi de, Umumi Heyetle alay etmeyi sureti katiyede aklımın kenarından dahi geçirmedi. Söyliyeceklerim bu kadardır. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Durum gereği kadar konuşuldu. Önergeler...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Komisyon bir konunun tavzih edilmesinde zaruret duymaktadır.

BAŞKAN — Buyurun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, komisyonun huzuruna getirmiş olduğu maddeleri, daha umumi bir ifade ile, topyekûn tasarı hazırlarken kalblerimiz vatan sevgisiyle mütehalli olduğundan kimsenin şüphesi bulunmaması lâzımdır. Yüksek Heyetinizde geçen tartışmaların sebebiyet verdiği bir Parlâmento hayatı içinde acı, tatlı bazan arzu edilmedik derecede kırıcı, bazan siyasi hayatın muhtelif cereyanları arasında arzu edilmediği halde mücerret kırıcı sözlerin söylenmesi birtakım anlaşmazlıklara, suítefehümlere yol açar. Bu bakımdan bu kabıl anlaşmazlıklar ve kırgınlıklar olmamasını temenni etmekle beraber tabii görmek de mümkündür. Bu, Anayasanın müzakeresi sırasında bir Parlâmento içinde arkadaşların kendi fikirlerini tekidederken, onlara biraz daha renk vermek bakımından kullandığı ifadelerin olduğunu bendeniz huzurunuzda açıklamak için söz almış bulunuyorum. Tavzih edilmesi lâzımgelen bir husus olduğu kanaatindeyim. Türk Milletinin Anayasası yapıl-

maktadır. Türk tarihinin nâmütenahi kritik şartları arasında vücuda gelen bu Anayasa büyük bir ihtimalle Türk Milleti tarafından kabul edilecektir. Burada yapılan acı ve tatlı münakaşalarımızın bugünkü akisleri itibariyle bu Anayasa tamamen vatanperver ve müstakil bir heyet tarafından ve bu memleket hayatını düzenleyen ve iyi istikamette belirmesini sağlıyan insanlar tarafından yapıldığından hiç kimsenin en ufak bir şüphesi dahi olmaması lâzımgelliği kanaatindeyim. Bu bakımdan Anayasanın son maddelerine geldiği bir anda, müsaade buyursanız Anayasa Komisyonunun noktai nazarı olarak bu Anayasanın Türk Milletinin mukaddes varlığını, Türk Milletinin bütün müesseselerinin mefhumlarını ihtiva eden ve bu mefhumlar üzerinde cereyan eden bazı münakaşalar dolayısıyla birkaç hususu biraz tavzih etmek lüzumunu hissettik. Arkadaşlarımızdan hiçbir kimse Türk Milletinin menfaatleri dışında hiçbir menfaati burada temsil etmiyor. Ve Türk Milletinin yarınki yeni Anayasasında sadece Türk Milletinin menfaatleriyle mütehalli olarak bu kürsüden fikirlerini izaha çalışıyor. Bu bakımdan yeni Anayasamız millî bir Anayasa, Türk Milletinin hâkimiyet hakkına uygun bir Anayasa olmaktadır. Hattâ denilebilir ki, Anayasanın bu vasıfları üzerinde en ufak bir tereddüt olmaması lâzımgelir. Olsa olsa hatanın beşerî olması sebebiyle ve bu Anayasayı yapan ellerin ve kafalarında bir beşer eli ve kafası olması itibariyle kusurların ve hataların sadece bundan doğmuş olması lâzımdır. Bu Anayasanın birinci maddesinde bulunan sosyal tâbirini bu memlekette hiç kimsenin, hiçbir zaman kollektivitis ve totaliter devlet olarak anlamaya hakkı olmayacaktır, gücü de yetmeyecektir. (Alkışlar) Bunun böyle olduğu gibi Türk Milletinin mümessilleri tarafından yapılmış olan bu Anayasa maddelerinde bildiğiniz gibi hiçbir zümrenin hususi ve şahsi menfaatleri bulunması da mümkün olmayacaktır. Türk Milleti topyekûn bütün fertlerinin refahını, hürriyetini ve güneşli ufuklara gitmesini temin edecek bir Anayasa üzerinde mümessillerini çalıştırmıştır. Böyle bir Anayasa çıkmak üzere dir. Ve bu Anayasa şimdiye kadar mukaddes bildiğimiz, inandığımız, gönülden bağlandığımız mefhumları yaşatan ilân eden bir Anayasa olacaktır. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Verilmiş olan önergelerden şunları anlamak mümkündür : Bir kısmı maddenin kaldırılmasını, bir kısmı maddenin komisyona geri verilmesini, bir kısmı ise maddenin tamamen yeni şekilde yazılmasını veya madde içerisinde bazı değişikliklerin yapılmasını istemektedirler. Bunların başında gelen, maddenin kaldırılması hakkındaki önerge'dir. Bunlardan bir tanesini okutuyoruz.

(Fethi Çelikbaş'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Maddenin çıkarılması hakkındaki önergenin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddenin komisyona iadesi hakkındaki önergelerden bir tanesini okutuyorum.

(Muhittin Gürün ve İhsan Ögat'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, önergeyi oya koymadan evvel, bir hususu dilek olarak arz etmek istiyorum. Yeter sayımız esasen çok mahduttur. Müzakereler bitinceye kadar sayın üyelerin yerlerini muhafaza etmelerini bilhassa rica ediyorum. Maddenin komisyona iadesi hakkında bu önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir

(Esat Çağa'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Ziya Müezzinoğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergenin nazarı dikkate alınmasını yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Raif Aybar'ın önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Katılıyoruz efendim.

BAŞKAN — Bu önergeye komisyon katılmaktadır. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Ferid Melen'in önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Katılıyoruz, efendim.

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Önerge gereğince son cümle çıkarılacaktır.

(İlhami Soysal'ın önergesi okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — (Kamu yararına) diye değiştirilirse katılıyoruz efendim.

İLHAMİ SOYSAL — İştirak ediyorum, kamu yararına diye değiştiriyorum.

FEYYAZ KÖKSAL — Benim de aynı şekilde önergem var, kamu yararına diye değiştiriyorum, o şekilde oya konulsun efendim.

Yüksek Başkanlığa

39 neu maddedeki :

1. Millî menfaatlere uygun tâbirinin daha hukuki olanı kamu yararına uygun olarak değiştirilmesini,

2. Taksitlerin 5 eşit taksit olmasını arz ve teklif ederim.

Feyyaz Köksal

BAŞKAN — İlhami Soysal ile Feyyaz Köksal'ın tavrini üzerine komisyon lütfen düşüncesini arz etsin.

FEYYAZ KÖKSAL — Takrirlerin birleşmesini kabul etmiyorum, benim takririm ayrı okunsun.

BAŞKAN — Kamu yararına olmak suretiyle birleşmiş üç önergenin kabulünü yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kamu yararına şeklindeki düzeltme kabul edilmiştir.

(Feyyaz Köksal'ın önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Bu önergeye katılıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılıyor. Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim, maddenin açık oya konulması hakkında bir önerge var. Yalnız maddeyi açık oya koymadan evvel, madde üzerinde yapılacak değişikliklerle ilgili olarak nazarı itibara alınan önergelerle birlikte maddeyi, komisyonca kısa bir zamanda gözden geçirilmesi için komisyona veriyoruz.

Şimdi açık oy teklif eden üye arkadaşların isimlerini okuyorum.

İlhami Soysal.

İLHAMİ SOYSAL — Teklifimi geri alıyorum.

BAŞKAN — Efendim, İlhami Soysal arkadaşımız teklifini geri alıyorlar. Takrir 15 imzalı olduğuna göre şimdi imza adedi 14 e indi. Bu tak-

dirde açık oya koyma mecburiyeti ortadan kalkıyor.

Komisyonunda madde hemen bitirilmek üzeredir. Yalnız zaman kaybetmemek bakımından başlangıç hakkındaki teklifin müzakeresine başlayalım. Şimdi komisyonun hazırlamış olduğu başlangıç metnini okutacağım. Yalnız komisyon en son satırda 4 neü kelime olan (ülkeleri) kelimesini (ülkeleri) olarak düzeltiyor. Şimdi bu başlangıcı okutuyorum :

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Başlangıç

Türk Milletinin eseri olan bu Anayasa, Türkiye'de hak ve hürriyet uğrunda ve Vatanın esenliği, halkın refahı yolunda yüzyıllar boyunca ardi ardına yapılan hamlelerin ve devrimlerin sonucudur.

Huzurunu «Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» ilkesine, demokrasiye ve Atatürk devrimlerine bağlılıkta bulan sevinçte ve tasada birlik olan Türk Milleti, bu Anayasadaki hak ve hürriyetlerin, millî ve insanî ülkelerin koruyucusu olduğunu ilân eder.

BAŞKAN — Söz Alp Kuran'ındır.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlar, Anayasa tasarısı ilk dağıtıldığı gün komisyonun Anayasa tasarısının başında bir başlık bulunmadığını müşahede etmiş ve bütün arkadaşlarımız da başlangıç üzerinde ehemmiyetle durmuşlardı. Komisyon da bu fikre Anayasanın bir başlangıcı bulunması fikrine, iştirak etmişti. Ve demişti ki: Müzakerelerin ışığı altında, komisyonun, Umumi Heyetten mülhem olarak daha güzel bir başlangıç yazıp getirmesi mümkün olur, müzakerelerin sonunu bekliyelim, demişti. Geçen gün şu elimizdeki başlangıç dağıtılınca bendeniz şahsan çok üzüntü duydum. ve bu başlangıçtan ötürü, çok özür dilerim, biraz da utandım. Bize başlangıç diye verilen metin 4,5 satırlık iki cümleden ibarettir. Anayasanın başında yer alan dibacelerin mahiyeti ve hukuki değeri üzerinde ayrı ayrı durmak lâzımdır. Dibacelerin hiçbir hukuki değeri yoktur. Bunun değeri sadece mânevi, terbiyevi ve psikolojiktir. Bu dibace kısmına baktığımız zaman acaba söyledığımız unsurlar var mı yok mu? Bu hususta açıkça görüyoruz ki, birçok aksaklıklar vardır. Bu dibacenin muhtevasında, yazılış şeklinde, dibace olma vasfına aykırı bir yol tutulmuştur. Başlangıç kısmında denilmek-

tedir ki, «Bu Anayasa» yüz yıllar boyunca, ardi ardına yapılan hamlelerin ve devrimlerin sonucudur. Anayasanın yapılışı, bu şekilde, çok geniş bir illiyet rabıtası içerisinde mütalâa edilince Yeni Anayasamız bu şekilde yüz yılların mahsulü olarak telâkki edilince, bu kıstas ve insanın Âdem babadan geldiği nazariyesi kabul edilecek olursa, bu başlangıcı daha da kısa yazmak ve «İşbu Anayasa Âdem Babanın eseri mahsulüdür» demek de mümkündür. Her Anayasa en yakın olayların, en yakın illiyet rabitalarının sonucu olarak kabul edilmek gerekir. Bu bakımdan, bizim Anayasamızın başlangıcında da bu Anayasanın en yakın hangi sebeplerle doğduğunun ortaya konulmasının lâzımgeldiği kanatindeyim. Filhakika bu Anayasa 10 yıllık bir istibdat rejimine karşı, 10 yıllık bir diktatorya rejimine karşı, Türk milletinin Demokrat Parti iktidarının zulmüne karşı isyanının bir ifadesi olarak doğmuştur. Bütün bunlar bir kenara atılıp, Anayasayı eski hamlelere, yüz yıllara bağlamak doğru değildir. Filhakika Demokrat Parti iktidarı 1954 seçimlerinden evvel veya 1957 seçimlerinde yalnızca nispî temsil esasını kabul etmiş olsa idi, bu Anayasa yapılacak, Yüksek Heyetiniz burada toplanacak mıydı? Demokrat Parti iktidarı diktatörlük yollarına sapmasaydı, Türk milleti de şahlanmıyacaktı. Demokrat Parti...

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

ALP KURAN (Devamla) — Öyle ise tekrar söz rica edeceğim.

BAŞKAN — Komisyon 39 neü maddeyi yeni şekliyle tashih edip Başkanlığa sunmuştur, okuyoruz.

d) Devletleştirme.

MADDE 39. — Kamu hizmeti niteliğini taşıyan özel teşebbüslerin kamu yararına uygun çalışması kanunlarla düzenlenir. Bu kanunlar uyarınca kamu yararına uygun çalışmayan özel teşebbüsler, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartıyla devletleştirilebilir. Kanunun taksitle ödemeyi caiz gördüğü hallerde, ödeme süresi beş yılı aşamaz ve taksitler eşit olarak ödenir; bu taksitler, kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar) Usul hakkında birkaç arkadaşımız söz istemiştir. Önce Sayın Ferid Melen'e söz veriyorum, buyurunuz.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlarım, dibace metne dâhil değildir. Dibace daha ziyade Anayasanın hükmi esaslarını ve prensiplerini ihtiva edecektir. Bu sebeple Anayasanın katî şekli kabul edilmedikçe bir dibace konmasına imkân yoktur. İkinci müzakere ile katî şeklini aldıktan sonra dibace müzakere mevzuu olmalıdır.

BAŞKAN — Sahir Kurutluoğlu.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşımız bendenize takaddüm ederek dibacenin bir Anayasa metni olmadığını ifade buyurdular. Ben de aynı şeyleri söylemek üzere söz almıştım. Dibacenin Anayasaya eklenmesi büyük Türk milletinin bir ihtilâlden sonra sadık bulunduğu inançlarına ve mefhumlarına uygun olarak kendi millî bünyesine uygun şekilde çıkaracağı Anayasanın şartlarını göstererek bir ön söz mahiyetinde olacaktır. Müzakeresi ile halledilmesi mümkün olmayan bir şekil arz eder. İkinci müzakereye tâbi olmamaktadır. Bu itibarla Yüksek Heyetiniz tensip buyurursanız 156 ncı madde ile Anayasanın birinci müzakeresini sona erdirelim. İkinci müzakeresi esnasında müzakereye uygun olarak tercihan layık olduğu bir önsözle bağhıyalım. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, usul hakkında söz alan sayın iki üyenin ifadelerini Başkanlık Divanı da uygun olarak görmektedir. Ancak başlık hakkında verilmiş olan önergeler vardır. Verilmiş olan bu önergeleri şimdiden komisyona vermek suretiyle tasarının ikinci müzakeresinde, komisyonca yeniden hazırlanacak yeni bir başlık yüksek kurulunuza sunulacaktır.

Arkadaşlar, 39 ncü madde ile maddeler üzerindeki müzakereler bitmiştir. Şimdi Anayasanın en son maddesini yüksek oylarınıza sunacağım.

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

MADDE 156. — Bu Anayasa, halkoyuna sunulup kabul edilince, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası olur ve hükümleri, geçici maddelerde belirtilen esaslar dâhilinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum.

Kabul edenler... (Madde ayağa kalkınmak suretiyle şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kabul edildi) Kabul etmeyenler... İttifakla kabul edilmiştir.

Bu madde ile Anayasanın birinci müzakeresi bitmiş oluyor.

Anayasanın üzerinde çok uzun çalışmış ve bizi bugünkü neticeye, bu gibi devamlı yardımlarıyla ulaştırmış, hakikaten faydalı neticeler sağlamış olan Anayasa Komisyonuna söz veriyorum.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI Ord. Prof. ENVER ZİYA KARAL — Sayın Başkan, Temsilciler Meclisinin Sayın üyeleri; Anayasa tasarısını incelemeye başladığımız gün, komisyonumuz, bu Anayasanın Yüksek Heyetinizin irşatları, telkinleri ve tavsiyeleriyle daha mükemmel hale geleceği imidini ifade etmişti. Bugün, şu anda bu neticeye varılmış bulunuyor.

Çalışmalarımız esnasında herbiriniz komisyona teveccüh gösterdiniz; Yardım ettiniz. Bu suretledir ki, bugünkü netice elde edilmiştir.

Hepimizin müşterek inancıdır ki bu Anayasa milletimizin teamüllerine ve memleketimizin ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu Anayasa ile, milletimizin ruhunda, ileriye doğru daima atılmak istenen, terakki etmek isteyen arzulara bir yol açılmış bulunuyor.

Muhterem arkadaşlarım, bu nurlu yolu açmakla heyetiniz milletimizin tarihinde müstesna bir yer işgal edecektir. Burada, Anayasa tasarısının müzakeresine iştirak etmiş olan arkadaşlarımızdan, herbiri gelecekte ben o Mecliste bulundum diye iftihar edecektir. Herbiriniz, vatana hizmet etmiş insanların, duyduğu huzuru duyarak buradan ayrılacak ve yaşayacaksınız. Hepinizi tebrik eder, teşekkürlerimi sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın arkadaşlar, gündemimiz bitmiştir. 2 Mayıs Salı günü saat 10 da Kurucu Meclis toplanacaktır. Kısa sürecek bir oturumdan sonra Temsilciler Meclisi Anayasa tasarısının ikinci müzakeresine başlayacaktır. Bu suretle 2 Mayıs 1961 Salı günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 12,55

